

BÀI 12

ÔN DỊCH, THUỐC LÁ

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Xác định được quyết tâm phòng chống thuốc lá trên cơ sở nhận thức được tác hại to lớn, nhiều mặt của thuốc lá đối với đời sống cá nhân và cộng đồng.

– Thấy được sự kết hợp chặt chẽ giữa hai phương thức lập luận và thuyết minh trong văn bản.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Trong chương trình có cả hai chủ đề *thuốc lá* và *ma túy*, song do quỹ thời gian hạn chế và tính chất của cấp học, SGK đặt trọng tâm vào vấn đề thuốc lá. Vấn đề ma túy được xử lí qua phần *Luyện tập* dựa trên một văn bản đọc thêm. Đây là bài tập nhất thiết phải thực hiện. Cần chỉ cho HS thấy mối liên hệ giữa tệ nghiện thuốc lá và nạn nghiện ma túy : cả hai đều là *bệnh nghiện*. Người có bản lĩnh không hút thuốc lá thì ma túy cũng không dễ lôi kéo được. Không phải ngẫu nhiên Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam đã cho in cuốn sách kết hợp nói về cả hai tệ nạn này dưới nhan đề *Từ thuốc lá đến ma túy – Bệnh nghiện*.

2. Dạy bài này, ở một số trường, một số địa phương có thể đụng phải một vấn đề nhạy cảm : Trong trường, có thể có thầy giáo, thậm chí cả cô giáo còn hút thuốc lá ; ngay trong gia đình HS, cũng có thể có thành viên còn hút thuốc lá. Bởi vậy, trong quá trình dạy bài này, cần kết hợp trình bày một cách tế nhị tinh thần của các văn bản Nhà nước và của ngành Giáo dục và Đào tạo về vấn đề này. Nhà nước không cấm sản xuất thuốc lá nhưng không khuyến khích, Nhà nước chưa cấm hút thuốc lá nhưng kêu gọi hạn chế tới mức tối đa, còn đối với HS, hút thuốc lá là điều nghiêm cấm. Cũng cần phân biệt tệ nghiện thuốc lá với việc một số người trong những điều kiện nào đó, thi thoảng hút vài ba điếu thuốc lá.

Mong rằng việc Bộ Giáo dục và Đào tạo đưa chủ đề hút thuốc lá vào chương trình môn Ngữ văn THCS sẽ góp phần hạn chế dần việc hút thuốc lá trong cán bộ công nhân viên công tác trong ngành Giáo dục, đặc biệt là đội ngũ GV, những người mà bệnh phổi được xem là bệnh nghề nghiệp. Và cũng mong rằng, với

nhận thức đầy đủ về tác hại của thuốc lá được tiếp thu trong nhà trường, với nhiệt tình của tuổi trẻ, các em HS có thể góp phần đẩy lùi tệ nghiện thuốc lá trong mỗi gia đình cũng như trong xã hội.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Giới thiệu bài.

GV dựa vào phần thứ nhất của văn bản và gợi ý sau để làm nổi bật ý nghĩa của việc học văn bản : Thuốc lá là một chủ đề thường xuyên được đề cập trên các phương tiện thông tin đại chúng. Ngày càng có nhiều công trình nghiên cứu phân tích tác hại ghê gớm, toàn diện của tệ nghiện thuốc lá và khói thuốc lá đối với đời sống con người.

Hoạt động 2. Hướng dẫn đọc văn bản và tìm hiểu chú thích.

– Cho 2 HS đọc văn bản một lần (mỗi HS đọc 2 phần). Lưu ý HS dừng lại lâu hơn ở cuối mỗi phần.

– Kiểm tra việc đọc phần *Chú thích*. Chú ý các chú thích 1, 2, 3, 5, 6, 9, đặc biệt là hai chú thích 1 và 9.

Hoạt động 3. Hướng dẫn đọc – hiểu văn bản.

1. Cho HS phân tích cách trình bày và ý nghĩa của tên gọi văn bản.

Các ý cần nêu :

– *Thuốc lá* là cách nói tắt của "tệ nghiện thuốc lá".

– So sánh (tệ nghiện) thuốc lá với ôn dịch là rất thoả đáng vì tệ nghiện thuốc lá cũng là một thứ *bệnh* (bệnh nghiện) và cả hai có một đặc điểm chung là rất *đễ lây lan*.

– Từ *ôn dịch* trong tên gọi văn bản không đơn thuần chỉ có nghĩa là một thứ bệnh lan truyền rộng. Nếu chỉ dùng với ý nghĩa ấy, tác giả đã chọn một tên gọi ngắn gọn hơn, ví dụ : *Dịch thuốc lá*. Ở đây tác giả dùng từ *ôn dịch*, một từ còn "thường dùng làm tiếng chửi rủa" (chú thích 1), hơn thế, lại đặt một *dấu phẩy* ngăn cách giữa hai từ "ôn dịch" và "thuốc lá". Dấu phẩy được sử dụng theo lối tu từ để nhấn mạnh sắc thái biểu cảm vừa căm tức vừa ghê tởm. Có thể diễn ý tên gọi văn bản một cách nôm na như sau : "Thuốc lá ! Mà là đồ ôn dịch !".

2. Tìm hiểu bố cục và phân tích văn bản.

Vì văn bản dài, đề cập đến nhiều phạm vi nên người viết SGK đã lược bớt một số phần. Tuy nhiên, những phần được giữ lại (trong đó có phần đầu và phần

cuối) vẫn tạo thành một văn bản tương đối hoàn chỉnh. Ở bài này, nên kết hợp việc tìm hiểu bố cục và phân tích văn bản. Nếu việc kết hợp đó làm cho HS khó theo dõi thì có thể tách hoạt động tìm hiểu bố cục và hoạt động phân tích từng phần của văn bản theo những gợi ý ở dưới.

Có thể chia văn bản thành bốn phần (ba phần sau ứng với câu 2, 3, 4 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK).

Phần thứ nhất (từ đầu đến "nặng hơn cả AIDS") nêu vấn đề, đồng thời cũng nêu lên tầm quan trọng và tính chất nghiêm trọng của vấn đề: *Ôn dịch thuốc lá đang đe dọa sức khoẻ và tính mạng loài người còn nặng hơn cả AIDS*. Tác giả đã dựa vào kết luận của hơn năm vạn công trình nghiên cứu để đưa ra nhận định đó như một *định đề*, không cần chứng minh, bàn luận.

Phần thứ hai (từ "Ngày trước" đến "sức khoẻ cộng đồng") chỉ ra cái KIỂU, cái CÁCH mà thuốc lá đã và đang "đe dọa sức khoẻ và tính mạng loài người". Đó là, nó không làm cho người ta "lăn đùng ra chết" nên không dễ nhận biết. Để gây ấn tượng mạnh, tác giả đã so sánh việc chống thuốc lá với chống giặc ngoại xâm, nói chuẩn xác hơn, so sánh việc thuốc lá tấn công loài người như giặc ngoại xâm đánh phá: *Nếu giặc đánh như vũ bão thì không đáng sợ, đáng sợ là giặc gặm nhấm như tằm ăn dâu*. Tác giả đã mượn lối nói so sánh rất hay của nhà quân sự thiên tài Trần Hưng Đạo để thuyết minh một cách thuyết phục một vấn đề y học. Cần cho HS vận dụng kiến thức về phép so sánh đã học để phân tích hình ảnh *tằm ăn dâu*. Dâu ví với *con người, sức khoẻ con người*. Còn tằm? Có thể có HS cho tằm ví với *thuốc lá*. Nói vậy không sai, song không trúng và chưa thật sát văn bản. Tác giả chỉ so sánh tằm với *khói thuốc lá*. Gần như toàn phần thứ hai tập trung nói rõ những tác hại khác nhau của khói thuốc lá. "Tằm ăn dâu" đến đâu, dù chậm, vẫn biết đến đó. Còn khói thuốc, chẳng những người hút thường không thấy tác hại của nó ngay, càng không hề biết rằng hàng vạn công trình nghiên cứu đã phát hiện tới trên 4000 chất hoá học trong khói thuốc lá có khả năng gây những bệnh hiểm nghèo, mà lại còn thấy sáng khoái khi nhả khói phì phèo, thậm chí còn coi đó là một "biểu tượng quý trọng".

Về tác hại của khói thuốc, GV có thể căn cứ vào văn bản dưới đây để giải thích bổ sung: "... Cơ thể được cấu tạo bằng hàng tỉ tế bào, tất cả những tế bào ấy đều cần ô xi. Nhờ không khí ta thở, ô xi xuyên thấm vào phổi. Máu tiếp nhận ô xi và chuyển tới toàn bộ cơ thể. Ở những người hút thuốc lá, một số chất có thể ngăn cản phổi thực hiện chức năng của nó. Bồ hóng và hắc ín của khói thuốc lá

làm phổi và các ống dẫn của nó đọng cấu ghét. Điều đó thường dẫn đến các bệnh đường họng và những cơn ho. Nếu những tế bào bị công kích, chúng sẽ phát triển nhanh và điều đó cuối cùng có thể gây nên ung thư.

Ô-xít các-bon và ni-cô-tin của khói thuốc làm hại đến sự vận chuyển của ô xi trong toàn bộ cơ thể. Chúng đi khắp nơi cùng với máu. Chúng có thể làm cho máu đặc thêm rất nhiều. Đôi khi, máu trở nên quá đặc khiến cho sự vận chuyển máu nghẽn tắc hoàn toàn. Đó là nguyên nhân tạo nên một cơn nhồi máu cơ tim" (C. Luy-xác-đô và H. Pô-tơ-lê, *Tiếng Pháp lớp đệ ngũ*, NXB Ha-chi-ê, Pa-ri, 1998, tr. 55).

Sau khi nêu lên tác hại ghê gớm của khói thuốc lá đối với sức khoẻ, cuối cùng, tác giả nêu lên một khía cạnh tác hại về mặt kinh tế và xã hội. Chỉ vì bệnh "viêm phế quản" chúng ta đã mất bao nhiêu ngày công lao động.

Có thể đặt câu hỏi phụ cho HS : Vì sao ở đây tác giả lại lấy bệnh "viêm phế quản", bệnh *nhẹ nhất* do khói thuốc lá gây ra làm dẫn chứng ?

Phần thứ ba (từ "Có người bảo" đến "nêu gương xấu"). Nếu phần thứ hai nêu tác hại của khói thuốc lá đối với bản thân người hút thì phần này nêu tác hại đối với cả những người không hề hút. Đây không phải là điều mà ai cũng biết. Để làm nổi bật điều này, tác giả đã mở đầu bằng lời chống chế thường gặp ở những người hút thuốc : "Tôi hút, tôi bị bệnh, mặc tôi !". Bằng những lập luận chặt chẽ, dẫn chứng sinh động và cả tình cảm nhiệt thành sôi nổi nữa, tác giả đã bác bỏ luận điệu sai lầm ấy.

HS có thể dựa vào văn bản và các chú thích để nêu ra từng điểm phản bác.

Có hai khái niệm đã được giới khoa học dùng phổ biến là *hút thuốc lá chủ động* và *hút thuốc lá bị động*. Không hút thuốc nhưng để khói thuốc gây tác hại đến bản thân gọi là *hút thuốc lá bị động* hoặc *hút thuốc lá thụ động*.

Tóm lại, bản thân hút cũng là làm cho những người xung quanh hút thuốc lá bị động theo ; tự làm hại sức khoẻ đồng thời cũng làm hại sức khoẻ bao nhiêu người khác và không chỉ làm hại sức khoẻ người khác mà còn nêu gương xấu về mặt đạo đức.

Phần thứ tư kết hợp với *phần kết*. Để đi đến cảm nghĩ và lời bình : "Nghĩ đến mà kinh ! Đã đến lúc mọi người phải đứng lên chống lại, ngăn ngừa nạn ôn dịch này", tác giả đã so sánh tình hình hút thuốc lá ở Việt Nam với các nước Âu – Mĩ. Ta nghèo hơn các nước Âu – Mĩ rất nhiều nhưng "xài" thuốc lá tương đương với

các nước đó. Đó là điều thứ nhất không thể chấp nhận. Để chống tệ hút thuốc lá, các nước đó đã tiến hành những chiến dịch, thực hiện những biện pháp ngăn ngừa, hạn chế quyết liệt hơn ta. Đó là điều thứ hai đáng để suy nghĩ.

Sự so sánh ở phần này của văn bản vừa có tác dụng làm rõ hơn tính đúng đắn của những điều được thuyết minh ở các phần trên, vừa tạo đà thuận lợi, cơ sở vững chắc cho tác giả nêu lên lời phán xét cuối cùng.

3. Tổng kết : Theo gợi ý ở bài 1.

Hoạt động 4. Hướng dẫn luyện tập.

Bài 1. Trong học kì I, HS chỉ điều tra, sưu tầm tư liệu, lập bảng thống kê,... Đến bài 30 ở học kì II, mỗi HS sẽ viết một văn bản ngắn để trình bày trước tổ hoặc lớp trong *Chương trình địa phương (phần Văn)*.

Bài 2. Vì yêu cầu HS *ghi lại cảm nghĩ* nên nội dung bài viết có thể rất đa dạng. Tuy nhiên, vẫn có thể nêu ra vài yêu cầu chung :

- Cảm nghĩ phải chân thực.
- Không viết quá năm dòng.
- Chỉ ra tác dụng cảnh báo mạnh mẽ của bản tin khi nêu lên cái chết thảm thương không phải của con một người nghèo khổ mà là con một tĩ phú ở Mỹ.